

BRÂNCUȘI DINCOLO DE BRÂNCUȘI

Două cărți apărute în ultimii ani reliefează, fiecare în registrul ei specific, trăsăturile metafizice ascunse ale sculpturii și gândirii brâncușiene, constituindu-se, astfel, în prețioase contribuții la exegeza unei opere despre care nicicând nu se va putea spune destul.

Prima este *Templul din Indor*, o selecție de texte publicate postum de Sorana Georgescu-Gorjan, fiica ilustrului Ștefan Georgescu-Gorjan, inginerul care a ridicat „Coloana fără sfârșit” la Târgu-Jiu, prieten vechi și statornic al titanului din Hobița. Această carte e o prețioasă restituire, căci însemnările lui Gorjan despre proiectatul *Templu din Indor* nu-și găsiseră locul în volumul de sinteză *Amintiri despre Brâncuși*, din 1988, și se poate înțelege lesne de ce: în plină perioadă ceaușist-protocronist-naționalistică, nimeni nu voia să audă de experiențele inițiatice ale lui Brâncuși, despre admirația sa pentru arhitectura religioasă de inspirație budistă sau despre căutarea „secțiunii de aur” în forma ovoidală perfectă.

Prin intermediul amintirilor și al scrisorilor, aflăm acum despre amănunțele călătoriei lui Brâncuși în India și despre lucrurile ce i-au suscitat cel mai mult interesul. E în mai toate lucrările lui Brâncuși o structură ascunsă, nu lesne de atins fără o anume înțelepciune și domolare a privirii exterioare. Încă din 1914, citim, sculptorul Henri Gaudier-Brzeska (cunoscut de Brâncuși la Londra în 1913) scria că artiști precum Brâncuși „ar putea cu ușurință ridica palate în armonie cu sculpturile lor. Arhitectura ce ar rezulta, adaugă el, ar fi deplin originală, nouă, primordială”. Această *primordialitate* trimite la interesul major pe care Brâncuși l-a manifestat pentru India. E vorba de fascinația unității, de armonia rostirii universului întreg prin forme arhitecturale savant îmbinate – în fond teoria *mandalei* ca *imago mundi*, cum pare să fie în complexul arhitectural de la Târgu-Jiu și în

proiectatul „Templu din Indor”. Despre acesta din urmă, dacă ar fi să credem o sursă dintre cele mai autorizate, pe Sydney Geist, se știe că a fost derivat ca machetă din „Poarta Sărutului” și expus la Brummer Gallery, din New York, în 1933, cu subtitlul „Parte dintr-un proiect pentru templul iubirii”. Iar nu mai puțin ilustra exegetă a artistului, Carola Gideon-Welker, adaugă că, câțiva ani mai târziu, Brâncuși avea să toarne un nou mulaj al capitelului, așezându-l peste primul capitel, spre a crea un model al spațiului interior, acel „Templu al meditației” proiectat pentru maharadjahul din Indor și care avea, probabil, să se centreze în jurul sculpturii de lemn denumită la început „Spiritul lui Budha” și cunoscută finalmente ca „Regele Regilor”. Citim aici o limpede structură mandalică.

Volumul îngrijit de Sorana Georgescu-Gorjan aduce o mulțime de elemente extrem de prețioase pentru înțelegerea proiectului lui Brâncuși. Nu numai coresondența, publicată pentru întâia oară, dar și studiul riguros al surselor și cronologia unor evenimente mai puțin cunoscute sunt de deosebită

valoare.

Să mai adaug că această carte (tipărită în 1996 la Editura Eminescu) are un bogat aparat critic și inserții documentare în limbile engleză și franceză.

Brâncuși Inițiatul, de Cristian-Robert Velescu este un eseu extrem de ambițios – și unic în felul său. Spre deosebire de toate abordările anterioare ale operei brâncușiene – îndeobște monografice – Cristian-Robert Velescu apelează la mijloacele iconologiei. Exegetul pornește de la cercetarea riguroasă a bibliotecii lui Brâncuși, a lucrărilor pe care acesta le citea cu cea mai mare frecvență, oprindu-se, în cele din urmă, la bogăția literaturii esoteric-filosofice. Nu e numai „frecvența textelor lui Platon”, care avea să-i aducă lui Brâncuși porecla, atât de reverențioasă, de altfel, dată de Erik Satie, de „fratele mai mic al lui Socrate”, dar și o întreagă gamă a unor surse mai mult sau mai puțin livrești. Dintre ele, Cristian-Robert Velescu s-a aplecat cu deosebire asupra aceluia care, în directă atingere cu platonismul (cum ar fi pitagoreismul și eleusismul) îi constituie în fapt întreaga bază esoterică, misterioasă și profundă. Nu mai puțin interesantă e ipoteza lui Velescu, extrem de plauzibilă de altfel, din felul cum e enunțată, că Brâncuși, prin intermediul lui Mario Meunier, secretarul de pe atunci al lui Rodin, l-ar fi putut cunoaște pe ciudatul său compatriot, savantul de avangardă Matila Costescu Ghyka, de a cărui fundamentală lucrare, *Le nombre d'Or*, ar fi avut mai mult ca sigur cunoștință.

Surselor tradiționale ale operei lui Brâncuși – folclorul românesc și influența indiană – Velescu le alătură „conjuncția Platon”, și o face în mod cât se poate de erudit și convingător.

Lucrarea, apărută în 1993 la Editura „Editis” din București, are o efuzivă prefață de Barbu Brezianu și sumare în limbile engleză, germană și franceză.

DUMITRU RADU POPA

Brâncuși și mitologiile